

ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ У СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИКОРИСТАННЯ ЇЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Визначення шляхів макроекономічного зростання України передусім потребує конкретизації теоретико-методологічної основи подальших змін. Україна не може не враховувати світові тенденції переорієнтації на новий шлях розвитку, пов'язаний із найвагомішою роллю інтелектуального капіталу у розвитку будь-якої країни та забезпечення її конкурентоспроможності у світогосподарських процесах.

Сьогоднішні умови, в яких відбувається формування її інтелектуального капіталу є досить складними. Невирішеними залишається багато завдань, серед яких формування атмосфери загальної зацікавленості у праці інтелектуалів, перехід освітнянської системи на новий рівень роботи, що забезпечує реалізацію індивідуальних запитів і бажань, розвиток особистості, підвищення добробуту народу і якості його життя, розробка загальнонаціональних проєктів в галузі впровадження управлінських технологій і соціальних інновацій, інтенсивний розвиток перспективних вітчизняних галузей науки, забезпечення ефективних зв'язків між наукою та економікою.

Дослідження процесів формування інтелектуального капіталу макrorівня є важливим для розробки економічної політики в будь-якій країні, що претендує на значиме місце у світовій економічній системі. Невирішені частини проблеми перетворення інтелектуального потенціалу на інтелектуальний капітал відбувається у процесі відтворення інтелектуального капіталу, що є важливим та значимим процесом в умовах становлення сучасної економіки знань.

У системі відтворення інтелектуального капіталу виділено такі елементи: система освіти, система виробництва та відновлення наукового і технічного знання, механізм захисту інтелектуальної продукції, система заходів з розвитку всіх інформаційно-комунікаційних технологій, державна політика в області залучення технологій з-за кордону.

Велику роль у забезпеченні ефективного процесу відтворення інтелектуального капіталу у сучасній економіці відіграє саме держава. Нова парадигма науково-технологічного розвитку пов'язана із соціально-економічною спрямованістю нових технологій, тобто практичних сукупностей знань і чинників, які використовуються для економічного зростання спільнот з метою поліпшення їхнього матеріального і культурного рівня життя.

Розвиток науки повинен розглядатися як першочерговий пріоритет суспільного розвитку. На жаль, в Україні спостерігається криза науки, адже невисока оплата праці наукових працівників, нестача коштів на придбання сучасного обладнання, несприйнятливості до впровадження результатів наукових розробок та інші явища стають причинами значних втрат висококваліфікованого кадрового потенціалу. Рівень зацікавленості підприємств у використанні інновацій підвищується повільно через недоліки у податковій системі країни та труднощі, пов'язані з ризикованістю суттєвих інноваційних заходів, а в науковій сфері недостатньо приділяється увага диференційному підходу щодо матеріального заохочення науковців до створення проривних кардинальних «ноу-хау».

На перше місце виходять галузі, основою функціонування яких є використання досягнень фундаментальної науки, інформації та знань. Про цей процес говорить, у першу чергу, колосальний розвиток та пріоритет в економіці розвинених країн таких галузей як біотехнологія, програмне забезпечення, генетика, біохімія і різноманітних інформаційних підгалузей.

Особливий інтерес викликає зростання інформаційних компаній. Крім того, що це зростання вражає, з економічної точки зору, своїми темпами, воно до того ж нічим не підкріплюється з точки зору індустріальної системи. Ці компанії не володіють практично жодними основними засобами, однак їхні досягнення є дуже значними. Таким чином, спостерігається збільшення частки інтелектуальної складової продукції та інформатизація економічних процесів. Знання та інформація в сучасному суспільстві виступають основними стратегічними ресурсами економічної діяльності. Відповідно, особливої актуальності у сучасній економіці набувають дослідження інтелектуального капіталу на національному рівні.

По-перше, інтелектуальний капітал визначає ефективність сучасного виробництва на рівні країни, оскільки це поняття включає фактори, які на сьогоднішній день характеризуються найбільшим якісним внеском у додану вартість. До них відносяться і людський капітал як сукупність знань, навичок, вмінь людини, і нематеріальні активи (патенти, ліцензії, ноу-хау, торгові марки), і організаційна структура, електронні мережі та бази даних і т.д. Безсумнівно, що основою розвитку сучасної економіки є ефективність використання людського потенціалу; наявність і використання досягнень науково-технічного прогресу (їхня частка у виробничих фондах, у продукції, що випускається, власне їхня здатність забезпечувати виробництво у сформованій економічній системі); спосіб організації зовнішньоекономічних зв'язків (становище країни на світовому ринку); інституціональне середовище.

Очевидно, що всі ці стратегічні фактори розвитку національної економіки визначають величезну практичну значимість формування інтелектуального капіталу країни.

По-друге, інтелектуальний капітал, як уже зазначалося, є нематеріальним фактором. Важливість адекватної оцінки нематеріальних факторів підтверджується численними спробами вчених їх оцінити. Подібні фактори на рівні національної економіки іноді називають «м'якими» факторами економічного росту, а на їхню частку припадає за різними підрахунками у деяких випадках до 80% від темпів приросту національного продукту. Таке співвідношення характерне для економічно і соціально розвинених країн.

По-третє, дослідження сучасної економіки постіндустріального та інформаційного типів на сьогоднішній день в основному носять не практичний характер, а теоретичний, а деякі навіть футурологічний. Вчені намагаються зазирнути в майбутнє, але не порахувати сьогодні. У результаті дуже багато практичних аспектів залишається за рамками досліджень.

Як відомо, рівень конкурентоспроможності тієї чи іншої держави забезпечується рівнем ефективного використання національних виробничих ресурсів, підвищенням продуктивності їх використання та забезпеченням на цій основі високого, постійно зростаючого рівня життя населення. Умовою функціонування сучасного постіндустріального суспільства і головним фактором конкурентоспроможності сучасної економіки виступає інтелектуальний капітал.

Україна, маючи потужний інтелектуальний потенціал і можливості його перетворення на капітал, не може стояти осторонь світових процесів інтелектуалізації суспільного виробництва. Обов'язковою базовою умовою для подальшої розбудови національної економіки є формування в нашій державі ефективної ринкової інфраструктури сучасного постіндустріального суспільства, що створить передумови для переходу її на наукомісткі та високопродуктивні види виробництва, та забезпечення умов для розвитку та відтворення інтелектуального капіталу як головного фактора конкурентоспроможності сучасної економіки України.

Так-от, за індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) – глобальне дослідження, яке здійснюється Всесвітнім економічним форумом, і супроводжуваний його рейтингом країн світу за показником економічної конкурентоспроможності, Україна займає в 76-у позицію серед 144 країн світу.

За вищою освітою та професійною підготовкою Україна піднялась на 7 позицій і зайняла 34 місце з 140 країн світу. Таким чином, вища освіта залишається конкурентною перевагою України. Україна зайняла 14е місце в світі за рівнем охоплення вищою освітою та 38 місце за якістю викладання математики та природничих наук. 44 місце – за доступом до Інтернету в школах (плюс 23 позиції).

Освітня реформа передбачає подальші структурні зміни в усіх галузях освіти і науки, що в першу чергу, призведуть до підвищення якості освіти. Зокрема, активно рухається процес надання ВНЗ автономії, закриття неякісних установ (сьогодні припинено діяльність 76 ВНЗ та філій). У подальшому передбачено кардинальну реформу професійної підготовки. Зокрема, зросте вплив роботодавців на формування змісту програм. Україна також має конкурентну перевагу у якості (45-е місце серед 140 країн) та охопленні початковою освітою (33-е).

За результатами 2015 року Україна має декілька конкурентних переваг за інноваціями. Україна посіла 29 місце у рейтингу за наявністю наукових та інженерних кадрів, 43 – за якістю науково-дослідних закладів та 50 – за кількістю патентів на винаходи. Очевидно, що інновації є потенціалом для зростання економіки. Задля цього необхідні зусилля держави і бізнесу: збільшити державні закупівлі високотехнологічної продукції (наразі Україна знаходиться на 98у місці) та вдосконалити співпрацю університетів і бізнесу у науці та інноваціях (74-е місце).

На шляху до сталого соціально-економічного розвитку, потрібно якомога швидше задіяти всі потужності та резерви щодо формування інтелектуального капіталу України як вагомий продуктивної сили суспільства.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку економічна ефективність і забезпеченість суб'єктів господарювання і економіки держави загалом, суттєво визначається їх спроможністю та вмінням до створення, використання та розвитку інтелектуального капіталу, основою якого є знання, навички та інформація, що поступово стають основними засобами. На жаль, практика господарювання підтверджує, що управління інтелектуальним капіталом має безсистемний характер. Створення результативної системи управління інтелектуальним капіталом забезпечить вихід державної економіки на вищий рівень, реалізацію наявного високого потенціалу, вихід на світовий ринок.